

Леся Українка

•

КАССАНДРА. БОЯРИНЯ
ЛІСОВА ПІСНЯ
ПОЕЗІЇ

Харків
«ФОЛІО»

НАДІЯ

Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталася тільки надія одна:

Надія вернутись ще раз на Вкраїну,
Поглянути ще раз на рідну країну,

Поглянути ще раз на синій Дніпро, —
Там жити чи вмерти, мені все одно;

Поглянути ще раз на степ, могилки,
Востаннє згадати палкії гадки...

Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталася тільки надія одна.

[Луцьк, 1880]

КОНВАЛІЯ

Росла в гаю конвалія
Під дубом високим,
Захищалась від негоди
Під віттям широким.

Та недовго навтішалась
Конвалія біла, —
І їй рука чоловіча
Віку вкоротила.

Ой понесли конвалію
У високу залу,
Понесла її з собою
Панночка до балу.

Ой на балі веселая
Музиченька грає,
Конвалії та музика
Бідне серце крає.

То ж панночка в веселому
Вальсі закрутилась,
А в конвалії головка
Пов'яла, схилилась.

Промовила конвалія:
«Прощай, гаю милий!
І ти, дубе мій високий,
Друже мій єдиний!»

Та й замовкла. Байдужою
Панночка рукою
Тую квіточку зів'ялу
Кинула додолу.

Може, й тобі, моя панно,
Колись доведеться
Згадать тую конвалію,
Як щастя минеться.

Недовго й ти, моя панно,
Будеш утішатись
Та по балах у веселих
Таночках звиватись.

Може, колись оцей милий,
Що так любить дуже,
Тебе, квіточку зів'ялу,
Залишить байдуже!..

[Волинь, 30/X 1884]

САФО

Над хвилями моря, на скелі,
Хороша дівчина сидить,
В лавровім вінку вона сяє,
Співецькую ліру держить.

До пісні своєї сумної
На лірі вона приграє.
І з піснею тою у серці
Велика їй туга встає:

В тій пісні згадала і славу
Величну свою, красний світ,
Лукавих людей, і кохання,
І зраду, печаль своїх літ,

Надії і розпач... Дівчина
Зірвала лавровий вінець
І в хвилях шумливого моря
Знайшла своїй пісні кінець.

[с. Колодажне, 1884, 3 листопада]

ПОДОРОЖ ДО МОРЯ

(Посвята сім'ї Михайла Ф. Комарова)

I

Прощай, Волинь! прощай, ріднєй куточок!
Мене від тебе доленька жене,
Немов од дерева одірваний листочок...
І мчить залізний велетень мене.
Передо мною кєлими чудові
Натура стеле — темнії луги,
Славути красної борє соснові
І Случі рідної веселі береги.
Снується краєвидів плетениця,
Розтопленим сріблїм блищать річки, —
То ж матінка-натура чарівниця
Розмотує свої стобарвні нитки.

II

Далі, все далі! он латані ниви,
Наче плахтє, навкруги розляглись;
Потім укрили все хмари ті сиві
Душного диму, з очей скрився ліс,
Гори веселі й зелені долини
Згинули раптом, як любії сні;
Ще за годину і ще за хвилину
Будуть далеко, далеко вони!..
Щастя колишнього хвилі злотисті
Час так швидкий пожира, мов огонь, —
Гинуть ті хвилі, мов квіти барвисті,
Тільки й згадаєш: «Ох, милий був сон!..»

III

Красі України, Подолля!
Розкинулось мило, недбало!
Здається, що зроду недоля,
Що горе тебе не знавало!

Онде бálочка весáла,
В ній хороші, красні села,
Там хати садками вкриті,
Срібним маревом повиті,
Коло сел стоять тополі,
Розмовляють з вітром в полі.

Хвилюють лани золотії,
Здається, без краю, — аж знову
Бори величезні, густії
Проводять таємну розмову.

Он ярічки зелененькі,
Стежечкè по них маленькі,
Перевиті, мов стрічечки,
Збігаються до річечки,
Річка плине, берег рвучи,
Далі, далі попід кручі...

Красі України, Подолля!
Розкинулось мило, недбало!
Здається, що зроду недоля,
Що горе тебе не знавало!..

IV

Сонечко встало, прокинулось їсне,
Грає вогнем, променіє
І по степу розлива своє світлонько красне, —
Степ від його червоніє.
Світлом рожевим там степ паленіє,
Промінь де ллється іскристий,
Тільки туман на заході суворо синіє,
Там заляга він, росистий.
Он степовее село розляглося
В балці веселій та милій,
Ясно-блакитним туманом воно повилося,
Тільки на хатоньці білій
Видно зеленую стріху. А далі, — де гляну, —
Далі все степ той без краю,
Тільки вітряк виринає де-не-де з туману;
Часом могилу стріваю.
В небі блакитнім ніде ні хмаринки, —
Тихо, і вітер не віє.
Де не погляну, ніде ні билинки,
Тиха травиця леліє...

V

Велике місто. Будинки високі,
Людей тих — без ліку!
Веселую чутно музику.
Розходяться людські лави широкі,
Скрізь видно ту юрбу велику.
І все чужина! ох, біда самотньому
У місті широкім!
Себе почувать самотнім!
І добре, хто має к багаттю чийому
Склонитися слухом і оком.

То ж добрії люди мене привітали
В далекій країні,
Там друга в прихильній дівчєні
Знайшла я. І моря красу споглядали
Не раз ми при тихій годині.

На тихому небі заблєснули зорі,
Огні запалали
У місті. Ми тихо стояли,
Дивились, як ясно на темному морі
Незлічені світла сяяли.

В широкім просторі губилося око,
А думка питала —
Де щастя шукать вона мала,
Любові й надії, — у небі високо?
Чи в морі спокою б шукала?

Ні, думко! Дарѣмне в світївім просторі
Пригулку шукати,
В безодню дармѣ поринати;
Любов і надія не в зорях, не в морі, —
Між лрдьми поради питати!

Шукай, може, душу там знайдеш де щиру
І розум величний;
Де правди не згас промінь пишний,
Там треба шукати любові та миру.
Спокій же знайдеш колись вічний!..

VI

Далі, далі від душного міста!
Серце прагне бують на просторі!
Бачу здалека — хвиля іскриста
Грає вільно по синьому морі.

Тож сповнєлось мені те бажання —
Подались ми на море хутенько,
І по хвилях морських погуляння
Почали ми в неділю раненько.

А у тую неділеньку рано
Синє море чудово так грає,
Його сонечко п'астить кохано,
Красним-ясним промінням вітає.

Що біліє отам на роздоллі?
Чи хмариночка легкая, біла
Геть по небі гуляє по волі?
Чи на човні то білі вітрила?

В морі хвиля за хвилею рєне,
Море наче здійсмається вгору,
А склепіння небеснеє синє
Край свій ясний купає у морю.

Світло там простяглося від сходу, —
Очі вабить стягà та іскриста;
Корабель наш розрізує воду —
І дорога блакитно-перлиста

Зостається широка за нами,
Геть далеко розкочує хвилі,
Що сердито трясуть гребен'ями,
Наче гривами коні ті білі.

А здала́ка, отам на західі,
Срібнокудрії хвилі кивають, —
«Нереїди» при сонячнім сході
Промінь ранній танічком стрівають...

І танцюють химерно та легко, —
Ось близенько вже видно ту зграю,
Аж і знов одкотилась далеко,
Геть біліє в туманному краю...

Море, море! Без краю просторе,
Руху повне і разом спокою!
Забуваю і щастя, і горе —
Все наза́мне, — з'єднатись з тобою

Я жадаю на час, на годину,
Щоб не бачить нічого на світі,
Тільки бачить осяйну долину
І губитись в прозорій блакиті!..

VII

Ой високо сонце в яснім небі стало,
Гаряче проміння та й порозсипало,
По хвилях блакитних пливе човен прудко.
От і берег видко! прибули ми хутко.

Ой вже сонечко яснає та стало на ма́жі,
Освітило акерманські турецькі вежі.

Ходім же турецький замок оглядати,
Щоб нашу і славу, і лихо згадати, —
Згадать давню славу, козацькую волю,
І тяжку недолю, турецьку неволю.

Тут колись гуляла доля і воля кривава;
Тяжко-важко доставалась та сумная слава!

Сі круглії вежі й високії мури —
Страшні та суворі, непевні, понурі,
І скрізь у тих мурах стрільниці-бійниці,
При вежах тих со́мнії «темні темниці».

В сих темницях колись наші та приймали горе,
Слали думки крилатії через синє море...

У темних темницях нема ні віконця,
Не видко з них світла, ні ясного сонця!
А світ такий красний, хороший, розкішний!
Під ясним промінням лиман такий пишний.

Його хвиля край берега ясно так синіє,
А дедалі ледве-ледве, мов туман, леліє...

Глянуть на лиман той, — втішається око!
Колись його хвилі вкривались широко.

Тими байдаками, легкими чайками,
Що плили на сей бік та за козаками:

Швидко рідних визволяти козаки летіли...
За морами високими ворогè тремтіли...

Славо, наша згубо! славо, наша мати!
Тяжко зажуритись, як тебе згадати!
Кров'ю обкипіла вся наша давнєна!
Кров'ю затопила долю Україна.

Ой лимане-лиманочку, хвиле каламутна!
Де поділась наша воля, слава наша смутна?

Чи на те ж козацтво гинуло в неволі,
Побивалось тяжко, шукаючи долі,
Чи на те лилися кривавії ріки,
Щоб усе пропало й забулось навіки?

Та коли судилось марне лицарям загинуть,
То невже про них і гадку нащадки закинуть?..

Все мина!.. Від слави давньої давнєни
Лиш zostались вежі та німії стіни!
Де ходили люті турки-яничари,
Там пасуться мирні овечок отари...

Де полягла козацькая голова думлива,
Виріс там будяк колючий та глуха кропива.

Виросла там квітка у темниці, в ямі,
Ми її зірвали, — нехай буде з нами.
Квітка тая, може, виросла з якого
Козацького серця, щирого, палкого?..

Чи гадав той козаченько, йдучи на чужєну,
Що вернеться з його серця квітка на Вкраїну?..

Сумно тут усюди, так пусто, так глухо,
У цілому замку немає ні духа,
Коло брами тільки мінарет тоненький,
Там курінь приладив вівчар молоденький.

Та в курені-мінареті вівчаря немає, —
Он він з вежі високої на діл поглядає.

З високої вежі вівчарику видко,
Як котяться хвилі лиманові швидко,
А далі зникають у синьому морі...
Вівчарика погляд блукає в просторі.

Має він простор широкий для думок та гадок,
Що-то він тепер гадає, лицарський нащадок?..

VIII

Вже сонечко в море сідає;
У тихому морі темніє;
Прозора, глибока вода,
Немов оксамит, зеленіє.

На хвилях зелених тремтять
Червонії іскри блискучі
І ясним огнем миготять,
Мов блискавка з темної тучі.

А де корабель наш пробіг,
Дорога там довга й широка
Біліє, як мармур, як сніг,
І ледве примітно для ока.

Рожевіє пінистий край;
То іскра заблิสне, то згасне...
Ось промінь останній!.. Прощай,
Веселеє сонечко ясне!

IX

Кінець подорожі, —
Вже зіроньки гожі
Сіяють на небі ясному,
І вже височанько
Ясний місячанько, —
Вже хутко прибудем додому!

ЗМІСТ

ПОЕЗІЯ

Надія	5
Конвалія	5
Сафо	7
П о д о р о ж д о м о р я	
I. «Прощай, Волинь! прощай, рідний куточок!..»	7
II. «Далі, все далі! он латані ниви...»	8
III. «Красо України, Подолля!..»	8
IV. «Сонечко встало, прокинулось ясне...»	9
V. «Велике місто. Будинки високі...»	9
VI. «Далі, далі від душного міста!..»	10
VII. «Ой високо сонце в яснім небі стало...»	12
VIII. «Вже сонечко в морі сіда...»	14
IX. «Кінець подорожі...»	14
Співець	15
Вечірня година	17
Contra spem spero!	17
Мій шлях	18
С і м с т р у н	
Do	19
Re	20
Mi	21
Fa	22
Sol	22
La	23
Si	23
«Скрізь плач, і стогін, і ридання...»	24
С о н е т и	
I. «Натура гине — вся в оздобах, в злоті...»	25
II. «Дивлюся я на смерть натури, і благання...»	25
З о р я н е н е б о	
«Зорі — очі весняної ночі!..»	26
«Єсть у мене одна...»	26
«Моя люба зоря ронить в серце мені...»	27
«Я сьогодні в тузі, в горі...»	27
«В небі місяць зіходить смутний...»	27

Досвітні вогні	28
Сон літньої ночі	29
М е л о д і ї	
«Нічка тиха і темна була...»	30
«Не співайте мені сеї пісні...»	30
«Горить моє серце, його запалила...»	30
«Знов весна, і знов надії...»	31
«Дивлюсь я на ясні зорі...»	31
«Стояла я і слухала весну...»	31
«Хотіла б я піснею стати...»	32
Давня весна	32
Невільничі пісні	
«І все-таки до тебе думка лине...»	33
«Слово, чому ти не твердая криця...»	33
В і д г у к и	
«Як дитиною, бувало...»	34
Мрії	35
«Як я люблю оці години праці...»	37
Х в и л и н и	
«Ви щасливі, пречистії зорі...»	39
«Гей, піду я в ті зелені гори...»	40
«Хочеш знати, чим справді було...»	40
«Темна хмара, а веселка ясна...»	41
«Ой здається — не журюся, таки ж я не рада...»	41
«Ой піду я в бір теменький, там суха смерека...»	42
«Все, все покинуть, до тебе линуть...»	42
«Уста говорять: “він навіки згинув!”»	43
«Квіток, квіток, як можна більше квітів...»	43
Калина	45
«Ти хотів би квіток на дорозі моїй?...»	45
«Де тії струни, де голос потужний...»	46
О с і н н і с п і в и	
Осінь	47
Останні квітки	48
«Осінній плач, осінній спів...»	48
«Я знала те, що будуть сльози, мука...»	48
«Скрізь, де не гляну, сухі тумани розляглися...»	49
Напис в руїні	50
I. «Коли дивлюсь глибоко в любі очі...»	51
II. «Якби мені достати струн живих...»	52
III. «Якби я всіми барвами владала...»	52
«Ой не зникли золотії терни...»	52
«Мріє, не зрадь! Я так довго до тебе тужила...»	53
«За горою блискавиці...»	53
Хвиля	54

Весна в Єгипті	
Дихання пустині	55
Вітряна ніч	56
Вість із півночі	57
Сон	57
«Хто вам сказав, що я слабка...»	58
На роковини	58
Давня казка. Поема	59

КАССАНДРА

Одержима. Драматична поема	85
Кассандра. Драматична поема	107
У пущі. Драматична поема	199
На полі крові. Драматична поема	324

БОЯРИНЯ

Бояриня. Драматична поема	349
---------------------------------	-----

ЛІСОВА ПІСНЯ

Лісова пісня. Драма-феєрія в 3-х діях	413
Камінний господар. Драма	504